

Neznášal aggiornamento, očakával giorno. Rumunský teológ Dumitru Stăniloae o Cirkvi, čase a obnove

Lucia Laudoni

27. septembra 2023 ✝ Cirkev História

Slovo je zázrak. Nesie v sebe oveľa viac odpovedí, než je otázok, ktoré sme vôbec schopní položiť.

Niektorí etymológovia špekulujú o pôvode latinského slovesa *amare* (milovať) a kladú ho do súvisu s indoeurópskym koreňom, ktorý označuje materinskú starostlivosť. Viera je naša matka živiteľka. *Alma – fides*. Pamätajte, že to nie sme my, ktorí meníme matku (vieru živiteľku krmiacu duše materinským mliekom Pravdy) na svoj obraz. Viera mení nás.

Karikatúra viery nikdy nemá silu vychovávať, namiesto toho nás len rozmaznáva herézami. Ale herézy sú ako výhybky na železnici. Dokážu presmerovať celý vlak cirkevných dejín na inú koľaj. Presný moment, kedy došlo k zmene smeru, si bežný, jednoduchý cestujúci ani nevšimne...

Simplifikácia môže byť dobrá i zlá. Ak sa jednoduchosť stotožňuje s primitivizmom, prázdnotou, či s umelecko-duchovnou chudobou (takou príznačnou pre našu dobu!), dokáže v dejinách narobiť toľko škôd, ako *diluvium universale*, potopa sveta.

Základ tohto slova, latinské *simplex*, obracia náš pohľad na Jedno (v gréčtine *το εἷς*), pred ktorým skláňal sivovlasú hlavu už Platón a ktoré v termíne *henológia* túžil osláviť francúzsky neoscholastik Étienne Gilson. Antickí myslitelia sa v koncepte Jedného priblížili biblickému monoteizmu – viere v jed(i)ného Hospodina. Zjednodušovať tak znamená očistiť si myseľ od mnohého (zbytočného), ktoré nám komplikuje cestu *ad unum Deum*.

Čas sa klania Krížu.

Zdroj: lookandlearn.com

Semper reformanda?

Kríž vládne nad časom. *Stat Crux, mundus volvitur*. Modernizmus, naopak, podľahol ilúzii, že čas rozkazuje krížu, a preto ho (kríž) môžeme ľubovoľne „ohýbať“ podľa doby, ktorú práve žijeme...

Čas je pre Cirkev formou, do ktorej odtláča svoje sväté stopy. „*Pre ortodoxiu znie západný výrok ecclesia semper reformanda cudzo,*“ píše Dumitru Stăniloae. „*My uprednostňujeme hovoriť semper conformis cum omni tempore, čo znamená byť vždy konformný, súhlasný, zhodný s každým časom, s časom Christa.*“ Rumunský teológ nechce povedať, aby sme utopili loď Cirkvi v mori času a „prispôbili sa“ diktátu módy. Srdce Cirkvi je v každej dobe esenciálne, bytostne rovnaké a nemeniteľné. Cirkev netrpí divokou celospoločenskou tachykardiou, bije stále s rovnakou dôstojnosťou. Stăniloae zdôrazňuje, že kresťanstvo má potenciál kvitnúť v každej historickej epoche bez toho, aby „pristihlo“ svoje učenie podľa šablóny doby a prinieslo tak obeť dejinám ako pohanskej modle.

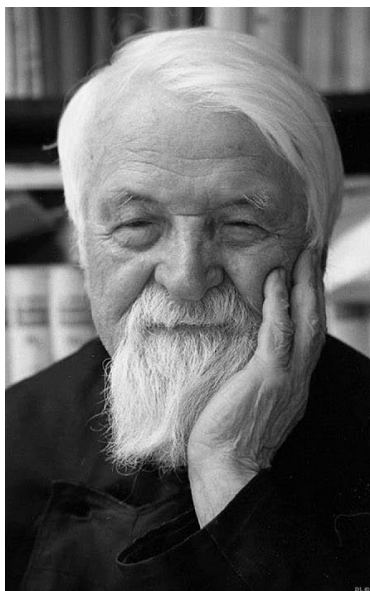
Názor, podľa ktorého sa Božia Cirkev „musí“ ustavične reformovať, sa v západnom kresťanstve skloňoval v súvislosti s nástupom luteránskej (de)formy. Ide o (protestantský) pseudo-nástroj autorevúzie, čiže vnútornej kontroly, či sa cirkevné spoločenstvo neodklonilo od apoštolskej severity. Mal protestantizmus niekedy svätootcovské učenie? To sotva. *Nulla modo.*

Po II. vatikánskom koncile si túto teorému osvojil aj pápežský košiar. Bez pevných nôh dogmatiky a patristickej Tradície sa fráza o (samo)reformovaní Cirkvi používa nesprávne na ospravedlnenie rôznych sekulárnych novôt, ktoré sa skrývajú za zásterkou ustavičnej reformy.

„*My nemáme potrebu aktualizácie ako katolíci a nepotrebujeme ani inovovať ako protestanti, pretože žijeme v čase Cirkvi. Nepotrebujeme nič rekonštruovať, nič pridávať ani odstraňovať, neprahneme po duchu renesancie či fundamentalizmu.*“ Aj tieto slová vyriekol duchovný rytier rumunského teologického myslenia Dumitru Stăniloae – skvelý pravoslávny dogmatik, patrológ, filozof, prekladateľ mníšskej *Filokalie* do rumunčiny a rodák z transylvánskej dedinky Vlădeni, ktorý do tvrdej pôdy (sekularizmom zhýčkaných) európskych univerzít obetavo zasieval horčičné semienka východnej spirituality. Do jeho tváre sa vpísalo celé dvadsiate storočie (žil v rokoch 1903 – 1993).

Horiaci ker hasila ideologická sprcha

Ostnatý drôt komunistickej väznice v meste Aiud bol pre rumunských kresťanov, katolíckych i pravoslávnych, trňovou korunou. Za mrežami skončili takmer všetci intelektuáli z kultúrno-filozofického krúžku *Rugul aprins (Horiaci ker)*. Dumitru Stăniloae bol na čiernej listine *Securitate* už dávno. Štátna moc hrubo zneužila jeho kredit vo vedeckom svete, keď pod menom tohto teológa nechala publikovať „odborné“ štúdie znevažujúce zrušenú Gréckokatolícku cirkev. Články vychádzali v čase, keď bol Stăniloae vo väzení. Ako teológ nesmel napísať ani čiarku (netušiac, že ktosi naďalej „veselo“ tvorí pod jeho menom), hoci väzni z iných vedných odborov publikovať mohli. Bolo to dokonca vítané a mnohým to pomohlo dostať sa na slobodu, pokiaľ v duchu hesla „papier znesie všetko“ chrlili to, čo si objednala štátna moc.

Dumitru Stăniloae bol v rumunskom pravosláví veľkou autoritou.

Zdroj: youtube.com

Aj na otca Stăniloaea dýchol závan slobody – ale za akú cenu? Zaručila sa za neho synoda servilných pravoslávnych hierarchov, dúfajúc, že svetovo uznávaný učenec sa stane hlásnou trúbou Cirkvi tancujúcej v rytme komunistickej častušky. To sa rýchlo zmenilo, keď režim videl, že sa vie zaťať ako mulica.

V čase, keď tvrdohlavý teológ opustil brány väzenia, sa brány pápežského štátu otvárali pred novou sesiou II. vatikánskeho koncilu. Písal sa rok 1963, rok fanatickej „Beatlemánie“ a vstupu audiokaziet na hudobný trh... Otvorme okná, vpustime do svätyne závan čerstvého vzduchu! Tak bili na poplach preláti opojení cigaretkou pokroku, akoby vzduch v chráme premodlený krásou a kadidlom bol zrazu toxický... V (r)evolučnom zápale oškľbali živý strom starej rímskej liturgie až tak, že na ňom nezostali ani kvety, ani listy, iba holé konáre strúchnivené červotočom aktualizácie.

Dumitru Stăniloae neznášal *aggiornamento*, ale miloval *giorno* – to veľkonočné ráno, kedy každý východný kresťan volá *Christus resurrexit!* Kristus vstal z mŕtvych, smrťou smrť premohol! Ráno sa po taliansky povie *giorno*. Pravým prameňom kresťanskej obnovy – pokiaľ je potrebná – má byť teológia paschálneho rána, nie diskusný panel.

Naši predkovia budovali mosty tradície, aby sme po nich kráčali – nie, aby sme ich pálili! Hlboké negatívne zmeny v rímskom katolicizme žiaľ prehľbili a zvýraznili predsudky, ktoré pravoslávny Stăniloae prijímal najmä pod vplyvom štúdia ruských autorov. Niektoré anti-západné názory učeného Rumuna sú pre tradične veriaci katolícky svet kameňom úrazu. *Homo est fallibilis*, človek je tvor omylný. Aj hrdzavý kľúč však môže otvoriť vráta, pokiaľ ho vložíme do správnej zámky.

Tempus Ecclesiae

Už v benediktínskom *ora et labora* je obsiahnuté, že skutočná práca je synergizmom aktivity a kontemplácie. „Moderných ľudí“ práca vyčerpáva, pretože takmer každý chce pracovať sám, individuálne, bez Boha – a s diablom. Každý sa cíti byť geniálny – okrem pokorných, ktorí na vlastnej koži pocítili múdrosť axiómy *nihil sine Deo*. Trúfame si povedať, že práca otca Stăniloaea na poli filozofie dejín preto nebola sólovým tancom na sopke individualizmu a stratou času.

Kolko atramentu minuli múdre hlavy pri hľadaní odpovede na otázku, čo je čas? Dnes už vieme, že čas nie je len fyzikálna veličina, je to aj psychologická, resp. psychosomatická kategória. Stăniloae vedel, že s každou zmenou, ktorá sa prieči Božej vôli, prichádza strata (častokrát väčšia, než domnelý zisk), a táto strata sa prejavuje už v pozemskom čase.

Otec, ktorý v roku 1932 prijal dar kňazskej chirotonie, preto dvíha varovný prst: „*Ortodoxia necíti potrebu prepašovať do svätostánku koncepty intelektuálno-filozofickej gymnastiky, ani drancovať sakralitu jej zjednodušovaním.*“ Mudrovanie bez aktívneho duchovného, liturgického, modlitebného života a odvolávanie sa na domnelú a falzifikovanú ranokresťanskú (s)prostotu sú dva póly tohto istého magnetu.

Otca Stăniloae poznali aj na Západe, mal duchovné väzby s Francúzskom.

Zdroj: youtube.com

Čas je v učení tohto teológa reťaz tvorená článkami, ktoré na seba vzájomne nadväzujú. Druhý vychádza z prvého a bez dvoch by nebolo tretieho. Reťaz však môže byť aj vyjadrením otrockej závislosti, kým kresťanstvo dáva piť z kalicha slobody.

Niektoré staroveké civilizácie mali trochu inú predstavu. Čas interpretovali cyklicky v podobe jemného kruhu. Dejinné udalosti sa podľa (novo)pohanských predstáv opakujú, len vždy na inej úrovni. Tieto koncepty majú svoje limity a teológ Stăniloae odhaľuje ich slabiny ako chirurg: „*Ortodoxia nie je stvorená z toho či onoho prvku nejakého historického obdobia.*“ Nie je to motanie sa v bludnom kruhu ani delenie dejín na fragmenty nezložiteľných puzzle skladačiek.

O katolíckej orthodoxii sa dá povedať to isté. Cirkev pozýva všetky minulé, súčasné i budúce generácie k jednote v Kristovi „*bez zmiešania a rozdelenia*“, a hoci operuje v čase, mysticky stojí „nad“ dejinami.

Byzantská *ars liturgica* a pokušenie byzantinizmu

Ako nám *pater* Stăniloae, filozof a mystik v kňazskom felóne, vysvetlí prítomnosť škvrny byzantského lokajstva na mape cirkevných dejín? Je machuľa, ktorou kritici božskej monarchie (zosobnenej Cirkvou a v Cirkvi) nadhlo znečistili biele krstné rúcho Východu, naozaj taká čierna?

Stăniloae rozlišuje medzi skreslenými predstavami osvietenských historikov na čele s Gibbonom o koruptívnom byzantinizme a medzi spasiteľným Kristovým pôsobením vo východorímskom prostredí. „*Nie byzantské myslenie vytvorilo kresťanskú spiritualitu, ale naopak, autentické kresťanské prežívanie dalo vznik (správnemu, požehnanému, pozn. naša) východorímskemu mysleniu a umeniu,*“ učí Rumun, ktorého hlas počúval Berlín, Paríž, Londýn či Oxford.

„Liturgia (východnej) cirkvi sa nezrodila z byzantského myslenia,“ upozorňuje Stăniloae, „ale byzantské myslenie (vo svojej pravovernej podobe, pozn. naša) samo povstalo na základoch živej liturgie Cirkvi.“ Verbálna päšť tohto teológa rozbila krčah averzie voči kresťanskému Východu.

Skromný kňaz rozmotal pavučinu bludov, ktorá sa opäť nebezpečne vinie okolo západnej intelektuálnej Agory. Koľko takýchto Dumitrov Stăniloaeov žije dnes – a koľkým z nich sa zapchávajú ústa?

Ani ďalšie kliše rozšírené v akademických kruhoch, podľa ktorého bolo islamské zajatie pre balkánske pravoslávie „zlými časmi“, v teologickej pôde nezapustí koreňov. Čas nie je dobrý, ani zlý. Dobrými a zlými môžu byť len ľudia, presnejšie, ich správanie, ktoré si v tej-ktorej historickej epoche pýta miesto pod slnkom.

Byzantský mysticismus mal na uvažovanie tohto teológa zásadný vplyv.

Zdroj: pxhere.com

Naozaj žijeme zlé časy?

V uvažovaní o temporalite sa pravoslávny Rumun očividne inšpiroval výrokom svätého Augustína:

„Mala tempora, laboriosa tempora! Hoc dicunt homines. Bene vivamus, et bona sunt tempora. Nos sumus tempora: quales sumus, talia sunt tempora. (...) Malum mundum mali homines faciunt.“

„Zlé časy, ťažké časy! Tak hovoria ľudia. Žime dobre a aj doba bude potom dobrá (doslovne: dobré sú časy). My sme (tie) časy: akí sme, taká je doba. (...) Zlý svet vytvárajú zlí ľudia.“

Vedomie, že dejiny píše každý človek ako mravček (a nielen hrstka horných desaťtisíc!) objavila pod lupou mikrohistorického výskumu relatívne mladá veda – historická antropológia. Tá vznikla v sedemdesiatych rokoch 20. storočia vo frankofónnom a anglosaskom svete. Na neoceniteľný význam jednotlivca konajúceho v časovo-geografických súradniciach však zamieril už ďalekohľad teológie otca Dumitru. Jeho názory týkajúce sa času Cirkvi boli publikované v roku 1982 v časopise *Ortodoxia*, ktorý klal oči perfídny kňazom slúžiacim pri oltári rúhavo oblečenom do rúcha komunizmu – a jeho nového levelu, konzumu.

Dajme opäť hlas Dumitrovi Stăniloaeu: „Človek, ktorý v sebe nesie celú škálu pocitov, biologické a chemické procesy, inteligenciu a um, je sám osebe malým vesmírom. Každá ľudská bytosť je potom v skutočnosti Cirkvou.“ Lenže ako človek môže byť Cirkvou, keď neexistuje tisíc cirkví, ale jedna Kristova Cirkev?

Smer, ktorú ukazuje Stăniloae, je vo svojej podstate katolícky. Je univerzálny, ale nie je globalistický. Cirkev sa podľa jeho názoru do nás „vtelí“ vtedy, keď sme my sami „vtelení“ do jej viditeľného tela, ktoré má svoju

hierarchiu, doktrínu a sviatosti. Malá Cirkev a malý vesmír – žiadna mimokresťanská mentálna konštrukcia nedala ľudskému stvoreniu krajší atribút.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/neznasal-aggiornamento-ocakaval-giorno-rumunsky-teolog-dumitru-staniloae-o-cirkvi-case-a-obnove/>